

בכר פירוש
מאת: פרופ' יעקב גולדמן

פירוש ק"ל

ובלבנים וכו'. וסוד קריאת הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום הוא לברר מנוגה דחציה בחול וחציה בקדש וע"י קריאת הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום אנו מכניסין מחציה שבחול אל הקדש כי תרגום גימט' תרדמה סוד נגה ולחברה עם המקרא כל פסוק ופסוק שיהא נכלל בקדושה כמו שהאריך רבינו הארי"י זצ"ל. וא"כ יכון מאד כאן בשעבוד מצרים שהוצרכו לכל תקף השעבוד לברר ניצוצי הקדושה וכעין דוגמא חיובא רמיא על כל אדם מישראל לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום לברר מנגה ולכלול בקדושה. (א) וכתוב את יעקב איש סיה שבת בסוד והיה ביום הששי והכינו את אכר יביאו ח"ש הבאים מצרימה גי' שכינה הברורים יבואו לשכינה:

א * ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו:

פירוש ק"ל

(א) ואלה שמות בני ישראל. ר"ת ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות ארוכים לעולם:

פירוש ק"ל

א חיבו הו"ל (בית ה ע"א) על כל אדם מישראל שישלים הפרשה בכל שבוע עם הציבור * שנים מקרא ואחד תרגום (א) 2, כד שיהא בקי בתורה, וסימנך ואלה שמות בני ישראל וס"ח א. א. וחיוב אדם לקרות הפרשה, שנים מקרא ואחד תרגום, זה חיוב כל בני ישראל, וכל העושה כן ג' מאריכי' לו יבין תשורתיו, ואפילו פסוקים שאין עליהן תרגום כגון י עשרות היבין א [ב], והוא הדין ראובן שמעון וכיוצא בו, חיוב לקרות שלש פעמים, שני פעמים במקום מקרא ופעם אחד במקום התרגום ב]: * הג"ה ועיין לעיל סימן קל"ט סעיף ב'.

פירוש ק"ל

ולחם ממדום [פ"ק נ"ט] סימן מ"א דיקדק מדאמר שנים לשון זכר ויקרא על כל פסוק ופסוק. דאי קאי אפרשה הוה ליה למימני פסוק לשון נקבה, ומה שפירק רש"י דמה פ"ש, (ושלם שנה לא עיין נלחם ממדום א. וכן נעם טעה בדפוס רש"י), וכ"כ הארי"י [ש"ס הארי"י סיפסוף ס"ג ס"ד] ומג"א [פ"ק], ופ"ס והפסוק האחרון אמרו אחר התרגום כדי לפייס נמורה פ"כ פירוש האמרו קודם תרגום וגם אחר תרגום, וכן מטאור טעור ר"ש סימן פ"ד.

פירוש ק"ל

(ב) ורבינו אפרים דל בפ"י כי כתב ואלה שמות ר"ת וחיוב אדם לקרות הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום עכ"ד.

פירוש ק"ל

עד לפרשו על ענין התורה. וחיוב אתה לקרות הפרשה, שנים מקרא ואחד תרגום (ג), בטעמי נגונה יקראנה (ד), ישמח שמחה רבה אם למדה, העוסק בחלמוד אינו ירא מהעונשין (ה), שכל צרות רבות יוצלו פשני התורה, אינן פלמדי החינוקות, אל תלמוד, יחידים עשו קיבוץ בלימודכם, אז יחייבים שינוכם, והלמד בלילה יתענג תמיד ויבדוק (ו), בחסד אלהים ובטובותיו.

פירוש ק"ל

וצריך להבין מאי שיאטיה דרמו זה כאן. ונראה דנדוע דגלות מצרים היה לברר ניצוצות הקדושה אשר שם במצרים ערות הארץ בכח שעבודם בחכר

פירוש ק"ל

(17) שאלה: אדם שלא העביר הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום שכתוב הרבה, ועכשיו כשנמצא באמצע השנה רוצה להתחיל לומר ספרות על שכתוב הבאות, ויודע כנפשו שאין לו פנאי וסבלנות להשלים הפרשיות החסרות, האם יש ענין שיעביר הסדרה מכאן ולהבא, או לאדם זה אין לו תקנה עד לשנה הבאה, ואז יתחיל עם הציבור מפרשת בראשית?

תשובה: יש ענין.

[ולפי זה פירשתי בס"ד מה שכתב כבעל הטורים (השלם), ריש פרשת שמות, זה לשונו, ואלה שמות בני ישראל, ר"ת ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום, בקול נעים ישיר, יחיה, שנים רבות ארוכים לעולם, עכ"ל. ומקשים המפרשים למה רמו זה כפרשת שמות, ולא בחחילת התורה כפרשת בראשית? (עיין בספר "חומת אנך" להרח"ד א"י נ"ע עה"ת כפרשת שמות מה שתייך עיי"ש.

ונראה דבא לרמו שגם אם לא העביר הסדרה שמות עד פרשת שמות, מ"כ יש ענין שיתחיל מפרשת שמות וכנ"ל, ולא יחשוב שאין ענין להתחיל שמות אלא מחחילת התורה כפרשת בראשית וק"ל].

פירוש ק"ל

אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמר ר' לויאל ילום אדם משהיה עם העבד שנים מקרא ואחד תרגום אמר ר' יוחנן * עשרות היבין של השלם משהיה עם העבד סריכין לי יחד השנה

פירוש ק"ל

ואפי' עפרות ודיבון שאין בו תרגום:

פירוש ק"ל

[ואפי' עפרות ודיבון וכו'. פי' רש"י אפי' עפרות ודיבון שאין בו תרגום שפירק לקרותו שלשה פעמים בעברי. וקשה אמאי נקט עפרות ודיבון שיש לו מ"מ תרגום ירושלמי. היה לו לומר ראוובן ושמעון או פסוקא אחרינא שאין בו תרגום כלל. ויש לומר משום דכי נקט עפרות ודיבון אפי' שאין בו תרגום ידוע אללא תרגום ירושלמי ולריך לקרות ג' פעמים בעברי מ"מ יותר טוב לקרות פעם שלשית בתרגום:

הלווי' וגו'. ולכן כשישב על שולחנו ירים קולו אל העניים אשר בפתח הבית לקרוא כולם בשם ה': "כל דכפין יהו ויכול כל דצריך יהו ויפסח". ר"ל: שיבואו לסמוך על שולחנו. ולפי שהעניים לא יביטו לישן הקודש, חיקטו שיעשה ההכחזה הזאת בלשון ארכי כדי שיביטו אותו וייטו בו ביותו. וכבר צוה הנביא על הצדקה הזאת באומרו: "הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מתדים תביא בית וגו', אז יבקע כשתר אויך וארזתך כגדה הצמח הלאך לפני צדקך כבוד ה' יאספך".

כזכר על פסוק (17)

צא וְלַמַּד מֶה בִּקֵּשׁ לִבְנֵי הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אֲבִינוּ. שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֱלֹהִים עַל הַזְּכָרִים וְלִבְנֵי בָקֵשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל. שְׁנַאמַר:

אֲרָמִי אֲבֹד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיֵּגֶר שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט, וַיְהִי שָׁם לְגֹי גְדוֹל עֲצוּם וְרַב וַיֵּרֶד מִצְרַיִם אָנֹס עַל פִּי הַדְּבָר.

וישלים אל פסוקים (18)

בצאת נפשה כי פתה ותקרא שמו בראוני ואביו קראלו בנימין:

כזכר על פסוק (19)

שמו בן אוני. בר צעיר בלשון ארמי. ואביו קרא לו בנימין. בלשון הקודש.

כזכר על פסוק (20)

הנה עיניכם ראות ועיני אהי בנימין כרפי המדבר אליכם:

כזכר על פסוק (21)

עיניכם ראות. נכסד, ושלימי אליכס, שלימי מהול כנס, ועוד כי פי המדבר אליכס בלשון הקודש:

סוכך כקורב כירקא (22)

ארמי אובד אביו וירד מצרימה וגו'. (ס. ה.) יש לקרש על פי מה דאיתא בכספר גליא ריזא וזה לשונו: כשביל שהביא יעקב אבינו לישן תרגום בתורה לכן קראו

זכר על פסוק (12)

זהו (12) וצריך לנהי להשלים הפרשה עם העבד ראבי' רב תנא כיה רב הושע א"ר זוטא א"ר אבי ליעלם שלים ארם פשוטו עם העבד שנים כקרא ואמר תרגום א"ר עשות היטב: וכל המסלים פשוטו עם העבד בארמין לו יסוד וטעמו (13) א"ר עשות היטב פי רבי שלמה א"ר שאן בו תרגום ולפירושו זה אפילו האבן ושבקן וכונא בזה צדק לקרואו שלמה עקבם ריש פשוטו ונקט עשות היטב (14) לפי שיש פשוטו שבנינו סבב (15) תרגום ירושלמי ונקט עשות היטב (16) א"ר על שאן צדקן כל כך תרגום ח"פ זה האבן ושבקן (17) א"ר צדק לקרואו שלמה פקדים וכל נהו להחיה פשוטו (18) ואם למד ופרשה פשוטו השוכן כמו תרגום שאן סנתת התרגום אלא שכן הענין (19) אבל אם ק"ר כסא לך לא:

זכר על פסוק (13)

ואלה שמות בני ישראל, וא"י צמחו דבתי שמויה מנוח צריח שנים ממקרא יואחד ההנוס, שחייב כיה לקרות לעלמו בכל שנוע פי אוחו שנוע כמנוח צריח אוחי סי רפיה ישרש, ולרדך להבין למס רמו דוקא כאן צתי שמות יותר מתי שמות שחזר כיה מקודם צקי צראשית, וכיל דהנה א"י צבתי צרכות דק מי עיב אורכ ריה צי אריח לעולם ישלים אהס פרכותיו עם הליצור שנים מקרא וא"י תרגום ואשפי עמכות ודינן וכי וא"י ציור אוחי סי רפיה היל פירשי אשפי שאין צו תרגום ולפי אשפי לאונן ושמשון וימו דנקטו עמכות ודינן לפי שיש ספרים שכתבו צבן תרגום ירושלמי, ולפי לאונן ושמשון א"ל לקרותו גי פעמים ומיא נהנו להחמיר כפירשי עיב, ומעשה י"ל דהו רמו כאן ואלה שמות צי כלומר אשפי לאונן ושמשון נמי לרד לקרות שנים ממקרא יואחד תרגום וכשי רשי ז"ל וא"ש צקיד:

כזכר על פסוק (14)

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכול. כל דצריך ייתי ויפסח. השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין.

כזכר על פסוק (15)

שני ראשון - לכה סידרו חורל המאמר הראשון כהתגדה בלשון ארמי: "הא לחמא עניא" וכו', והאר המאמרים שבהגדה באי כולם בלשון הקודש. והיה ראוי שיהיו המאמרים כולם באופן אחד, אם בלשון הקודש ואם בלשון ארמי מתחילה עד סוף, ובפירוש המאמר אנוכר דעית החכמים בזה ומה שהוא יותר קרוב אל המוסבל.

כזכר על פסוק (16)

ולכן, הוותר נראה בזה הרג, כי לפני ההכחזה אשר בזה המאמר: "כל דכפין יהו ויכול, כל דצריך יהו ויפסח" חיקטו המאמר הזה בלשון ארמי, כי היה אז כבבל, ובבואו התג כיוון שלא היה חונקין בירושלם לסמוך על שולחנם העניים והאביונים, סידרום שגם פה בגלות יתחייב כל בעל הבית להרבות בתורה, כמו שאמר: "דשמחתם לפני ה' אלהיכם אתם ובניכם ובנותיכם

רמז לו צרח יוסף שכל ידי זה נמכר יוסף למצרים
 ונחננלגל הדבר לבוריד מצרימה שכיב כרוך אחר צנו,
 וכנכ קצח רחייב לדברי מלאחי כחוב צספר כרנ
 כאלשוקי פי וילא ודל וכנכ לכן אמרו בלשון ארמי
 שבוט לשון מיוחד לחילוניס שכל כן חין מלאכי
 כקודש מביניס אוחו, וכן יגר שדוחא פולכ במספר
 קסן כ"ס ובכללות החיכב פולכ ל' כמספר חלכיס
 אמריס עכ"ל ולפי זה נראה לי מכ שחיהא בחרנוס
 ירושלמי צפי וילא, ויאמר מלאך חלכיס בחלוס יסקב
 ויאמר כנוי, עני בלשון קודשא ויאמר כנוי, (פרל פי
 וילא מ"ש סס) חבל לדרכיו יהיב כפירוש כוחיל
 שסס לכן דבר יסקב בלשון חרנוס שבוט לשון מיוחד
 לחילוניס, ואפשר לומר שלכך נקרא לכן בארמי
 שדיבורו כיב בלשון ארמי, חבל פס מלאך כקודש
 דבר ועני לו בלשון קודשא כיפך מכ שדבר סס לכן,
 כי מלאך אמר לו שוב אל ארץ מולדתך שבוט סוד
 לשון כקודש כמו שכתב בלוחות כצריט,

(ג) ולפי זה נראה מכ שחיהא במדרש ויבי
 בללח נפשא קרא לו בן אוני בן נפרי בלשון ארמי
 ואציו קרא לו בנימין בלשון כקודש עכ"ל לדרכיו
 כוחיל שראב יסקב שלא יפכ עשכ באמרו לשון ארמי
 לכציו כמורכ וכדוחי שכיכ וכחצ שמוח שכנטיס
 כחורכ לכך קרא לו בלשון כקודש בנימין.

ולפי זה נראה שלכך הוכיר כק"צכ חח לכן
 בארמי כשמר לך מדבר פס יסקב מסוב פד רע,
 דקשכ למכ הוכיר כק"צכ אוחו פל כדיבור חס חינו
 יכול לפשוח רע כמעשא, כנס שדצרי רדל ידופיס כי
 סובחן של רשפיס רפכ היא חלל כלדיקיס, חבל
 לדרכיו כפירוש כוח שכוכיר אוחו כק"צכ כשמר
 מד"צ דייקא פס יסקב מסוב פד רע חף פל פי
 שכונתך יכול לכיוח לסובכ, חבל באמח דיבורך היא
 רפכ חלל כלדיקיס כוחיל שחחכ מדבר סמו לשון
 ארמי באמרך יגר שכווחא וכוח יכיב מוכרח לכשיב
 לך בלשונך כאשר כשיב לו בלפד חכ יכיב וכחצ
 כחורכ, חרנוס רפכ גדולכ לכציו אוחו פס בניו אל
 מצריס פרוח בארץ כור כנרזל (ופרל פי מקן מ"ש
 צפ"ח)

ולפי דרכו אפשר לומר זה כיב כוחח יוסף
 באמרו מכרו ועלו אל אציו ואמרחס חליו ככ אמר
 בנך יוסף שמי חלכיס לחדון לכל מצריס רדכ חלי
 חל חסמוד וכוכ פירכס רוחו יגר כי פי כמדבר
 חליכס, דקשכ מכ פנין פיז כמדבר לשון כקודש
 ליכדיחו, חבל לדרכיו רמז לחציו שכוט פלחו גרס
 כדבר מתחח שדיבר ארמי לירד למצריס ולכן רדכ
 וחל חסמוד, מכ שחין כן חלי נוכר בזה, לוכ אמר
 וסינכס ועני חחי בנימין רוחו כי פי כמדבר חליכס
 בלשון כקודש וחל בלשון ארמי,

ולפי זה בכל לומר שיוסף כשניס אוחס סקוד
 יסקוד חלכיס חחכס מנלוח מצריס ובעליחס חח
 פלוחחי מזכ חחכס, ושמת חלמר למכ בלוח כבמת
 בנלוח מצריס וחל בשאר חרלוח, לוכ אמר ככחוב
 וחלכ שמי"וח דייקא בני ישראל כבא"יס מצרימכ, ר"ל
 שמי"וח נוטריקון שניס 'מקרא' יואחד 'חרנוס', ר"ל

יגר שדוחא. ויעקב קראו גלעד בשביל כך באו ישראל בגלות
 מצרימה דוקא וכו', עין שם. ויש לומר דזה שאמר הכתוב
 בקרשת וישב וישאו עיניהם ויראו והנה ארמת ישמעאלים באה
 מגלעד וגו' להוריד מצרימה. רצה לומר שראו שבאו מגלעד
 הואיל שיעקב הביא גלעד לשון תרגום בתורה ולכך הכרח
 יוסף להוריד מצרימה. וזה שאמר הכתוב ארמי דוקא אומר
 אבי וירד מצרימה רצה לומר בשביל שהביא אבי לשון ארמי
 בתורה זאת גרס שלכך הכרח לירד מצרימה. ויש לפרש גם כן
 דזה שאמר בעל הגדה וירד מצרימה מלמד שהיה אגוס על פי
 הדבור דוקא רצה לומר בשביל שדבר יעקב אבינו לשון ארמי
 עם לבן לכך היה אגוס לירד למצרים: (לב ארמי. על התורה כקדשת
 שמת)

23
 ויבא יוסף

ב: ויקרא לו לבן יגר
 שהדוחא ויעקב קרא לו גלעד:

24
 וישב וישאו עיניהם ויראו

ב: וישבו לאכל לחם וישאו עיניהם ויראו
 והנה ארמת ישמעאלים באה מגלעד
 וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים
 להוריד מצרימה:

25
 זה אבי שמעון זה הוציא אבי אבי למקו

וכנכ כוחיל ולשון ארמי צל לידינו חיהא ציכ
 מילחא סכח ככקדיס מכ שמשפחי מפי הרב כנדול
 כדורו כמכורר שחול גרין, פל פסוק ארמי חונד
 חצי חיל חיהא בנליו רזיח, כשניל שכציו יסקב
 חציו לשון חרנוס כחורכ, לכן קראו יגר שכווחא
 ויסקב קראו בלפד, כשניל כן בלוח ישראל בנלוח
 מצרימכ דווקא, חכ שאמר ככחוב צפי וישב, וישאו
 פייכיס וכוכ ארחת ישמעאליס בלכ מנל"פד
 ובמליכס נושא"יס נכלח וצרי ולוס לבוריד מצרימכ,
 ר"ל שראו שצחו מנל"פד כוחיל שיעקב כציו בל"פד
 לשון חרניס כחורכ ולכך הוכרח יוסף לבוריד
 מצרימכ עכ"ל ולפי זה אמר פל סס הרב כנדול
 חציו ז"ל זה שאמר ככחוב ארמי דייקא חונד חצי
 וירד מצרימכ, ר"ל כשניל שכציו חצי לשון ארמי
 כחורכ זה גרס שלכך כוכרח לירד למצריס, וחלי חנח
 אחר"ח ומלאחי חח דכריו זה שאמר בעל הגדה, וירד
 מצרימכ מלמד שכיב חנוס פל פי כדיבור דייקא, ר"ל
 כשניל שדיבר יסקב חציו לשון ארמי פס לכן לכך
 כיב חנוס לירד מצרימכ,

ולפי זה מראה מכ שכתב בנליו רזיח וכציו
 בילקום רלוצני, פד ככל רמז לו צרח יוסף ופדכ
 כמנכ רמז לו צרח דינכ, חמוכ כוח, חבל לדרכיו
 יחכן שפ"ד כג"ל ר"ל כוחיל שאמר יסקב בלפד
 בלשון ארמי ועל ידי זה כיב מוכרח לירד למצריס זה

ובזה פירש הרב הגדול בדורו כמהר"ד שאול
 משם אביו ז"ל [מה שכתוב] ארמי אובד אבי, ארמי
 דייקא אובד אבי וירד מצרימה, רצונו לומר, בשביל
 שהביא אבי לשון ארמי בתורה - זה גרם שלכך
 הוצרך לירד למצרימה.

ובזה פירש הרב בעל ספר הנזכר דזהו שאמר
 בעל ההגדה וירד מצרימה אנוס על פי הדיבור וכו',
 על פי הדיבור דייקא, דבשביל שדיבר יעקב לשון
 ארמי עם לבן - לכך היה אנוס לירד מצרימה.
 (מזבח אליהו, פרשת שמות)

כָּתוּב אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

ישתכר המשכיל וירוף הקרא נעים למטן
דעת בלש פה זה היה למסדר ההגדה
אשר כולם אמרם בלשון חזקת חזקת חזקת חזקת
בג"ש קראה מרגום, וכבר קדמונים אחזו שטר טעות

שלשה גרונים בס"ד:
ואחשבה לדעת מני"ד
 מראש' סגנון'
 להאי פסק' באשר זה שנים
 ראיתי בס' אחד מרנני
 אשכנז זה שטו לכ אריה ריש
 ס' טמות שרפט וכחכ טשס

ספרים במדרש הגדה זו ואני
 כעניי לעת כזאת לא פניתי
 לפי' דכדרי מפרשי ההגדה
 חדש' גם ישני' רק אשר חק
 אלהים אם ענדו לזיה גרניר
 עתה אמת אצ"ר לקרא'
 מני"ד והיחה לבא"ר שנים

גוול ס כפי' הכטו' ארמי אונד אני דאיהא כס' גלי רזיא
 כשכיל שכיחא יעקב אפי"ה לשון הרגום בחזרה כשרדף
 אחריו לכן ויקח יעקב וכניו מאבני המקום רעשו נל ולכן
 קראו יגר שהדוחא ויעטב ברא לו נלמד ומפני זה היה
 גלות מלרים והוא אומר ארמי אונד אני הטובה בשביל לשון
 ארמי שגרם אני ליכתב כסורה לכן הוכרח וירד מלרימה
 עכ"ד אומר מפנה הלל מראש אשר לו זכר המגיד גלות
 מלרים שאכלו לחם עוני כעבודתם אי משום שהוא קשה

לשון ארמי ירד ירדנו מלרים
 לכן יני"ד וזה הפסקא בלשון
 ארמי מחו במחנה דמסיכה
 לשון ארמי בארמיותיט למדה
 זו לעבוד עבודה עבד ואכלו
 גם אכול לחם עוני, איכרא
 דעיקר מפרין סקדמס זו

העיכול ואי משום כי לא
 יכלו להחממה עד אשר יחמך
 למכר לעבודתם וסבלותם
 להשלים מחוכות סלכנים דבר
 יום ביומו וכמ"ס הראשונים,
 אי לואת מילתא אנכ אורחיה
 קמ"ל פנרחהגלי רזיא דכענור

לריכה ביאור וכבר ראיתי מי שערך על זה ומטיק דיעקב
 אפי"ה עשה לשון הקדש בית יר למרגום דמירש יעקב אפי"ה
 דיגר שהדוחא הוא נלמד והאריך כזה שזו סיחה טנת
פרכנים הנ"ל:

סִימְנֵי סִימְנֵי סִימְנֵי

והיינו דש"ל רצ"ל
 גי עכרס פרכס וקראל ואי חרגום ושגרי לתוח ומחכים בחרון ההיית חרדיין
 דהתרגום הוא קליפה סנה שמלחה בחורה ע"י שגירת הלוחות צעירה ואעפ"י
 שחזר ונחן לוחות שניות וכסחלקה הקליפה וימ לגמרי לא נסחלקה לכן
 לרד לחקקה לנעלה חד צחרי שנים וקראל כי הקליפה לא נסחלקה לגמרי,
 והספך צערי לוחות אעפ"י שהלוחות פרו לנעלה צענה שגרתן מ"מ
 לא צעלו קדשתן לגמרי ועיכ ומחכים בחרון הקדש ואיכ היא צורדיין
 כר יתדה מטעם ה"ל:

כואיל שכיחא יעקב לשון תרגום נחורכ לכך הצאים
 מלרימה שזה הוא גרם בניזוק שצלו למלרים כור
 ככרזל אח יעקב דייקא ר"ל עס יעקב שנס כול
 ככרזל ונעלמו היה מוכרח לירד מלרימה

כָּתוּב אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

להזכיר שמשום שהכניס יעקב ארמית בתורה -
 ירדו מצרימה

[ה] כתב בספר לב אריה ז"ל וכי' (ריש פרשת שמות),
 איתא בגלי רזיא: בעבור שהביא יעקב אבינו
 לשון תרגום בתורה, ויקרא לו לבן יגר שהדותא
 ויעקב קרא לו גלעד' (בראשית לא סו), בשביל כך באו
 ישראל בגלות מצרימה דוקא, וזהו שאמר בפרשת
 וישב (פס לו כה) 'וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת
 ישמעאלים באה מגלעד וכו' להוריד מצרימה',
 רוצה לומר שבאו מגלעד, הואיל שיעקב הביא
 'גלעד' לשון תרגום בתורה, ולכן הוכרח יוסף
 להוריד מצרימה.

ועל פי הקדמה זאת יובן היטב, שכיון שאנו
 מספרים בלילה זאת כל המאורע וגלגול ירדת
 אבותינו במצרים, לכן לרמוז שבעבור התרגום
 נתגלגל הדבר וירדנו בגלות מצרים כאמור, לכן
 לרמוז לזה אנו מתרגמים הפיסקא הראשונה
 בלשון ארמי, ואחר כך אנו אומרים 'עבדים היינו
 לפרעה', כלומר מסיבת שהביא יעקב אבינו ארמי
 בתורה - זה גרם ש'עבדים היינו לפרעה במצרים'.
 ובזה ניחא שבפיסקא זאת שהיא בלשון תרגום
 יש בו תיבה לשון הקודש כגון 'בני חורין', ולא אמר
 'בני הרי', כדי שיראה שינוי, ויעורר מחשבתו, ויתן
 את לבו שבא הרמז שגלות מצרים נתגלגל בשביל
 לשון ארמי כאמור, ונגאלו על שלא שינו את
 לשונם, לכן ראוי להם לעזוב לשון ארמי ולאחז
 בלשון הקודש ונכון, ודוק.
 (מזבח אליהו, פרשת שמות)

כָּתוּב אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

ארמי אבד אבי וירד מצרימה וכו' אנוס על
 פי הדבור

משום שהכניס יעקב ארמית בתורה - ירדו
 מצרימה

כתב בספר לב אריה ז"ל וכי' (ריש פרשת שמות),
 איתא בגלי רזיא: בעבור שהביא יעקב אבינו
 לשון תרגום בתורה, ויקרא לו לבן יגר שהדותא
 ויעקב קרא לו גלעד' (בראשית לא סו), בשביל כך באו
 ישראל בגלות מצרימה דוקא, וזהו שאמר בפרשת
 וישב (פס לו כה) 'וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת
 ישמעאלים באה מגלעד וכו' להוריד מצרימה',
 רוצה לומר שבאו מגלעד, הואיל שיעקב הביא
 'גלעד' לשון תרגום בתורה, ולכן הוכרח יוסף
 להוריד מצרימה.

(ה) ארמי אבד אפי. אבי אברהם ארמי היה, אובד וגולה מארץ ארם. כדכת' לך לך מארצך, וכדכת' ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי. לשון אובד ותועה אחד הם באדם הגולה כדכת' תעיתי כשה אובד בקש עבדך, צאן' אובדות היו עמי ורעיהם התעו. כלומר מארץ נכריה באו אבותינו לארץ הזאת ונתנה הקב"ה לנו

ותרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו, והא אמר רב איקא בר אבין וכו' מאי דכתיב ויקראו בספר וגו' מפורש זה תרגום.

כתב המהרש"א בח"א וז"ל התרגום הוא לשון ארמית והתורה ודאי ניתנה בלשון הקודש, הוא לשון עברי מאבותינו מעבר הנהר, אלא "פירושה" מסיני היה תרגום כדלקמן "מפורש" זה תרגום, שהוא לשון ארמית שהיה להם ומורגלים בו מבית אבי אמם לבן הארמי וכו', ומסיק דשכחום אחרי ימי עזרא וכו' עד דאתי אונקלוס ויסדום עכ"ל.

ולפי זה דילפינן מנביאים דפירושה של תורה בארמית היא מסיני, כמבואר בדברי המהרש"א, צ"ע על מה שהובא בס' חנוכת התורה מא"ז הרבי ר' העשיל זצ"ל רבו של הש"ך. ואף שאין לנו עסק בנסתרות ועם נעלמים לא אבוא, נראה לחלק דשאני התם שיעקב אבינו הכניס לשון ארמית "בעצם תורה שבכתב", ולא רק בפירושה כמו התרגום אונקלוס או שאר תרגומים עה"ת. מיהא אכתי קשה מספרי עזרא ודניאל, אכן גם זה יש ליישב.

עוד עיין בפירוש הרשב"ם על הפסוק ויאמרו איש אל אחיו מן הוא (שמות טז: טו) וז"ל: ואני אומר "מן" הוא תרגומו של "מי" [אולי צ"ל "מה" כמו שכתב להדיא בסמוך]. ולפי שהוא לשון מצרים ובאותו לשון היו רגילין שהוא כמו "מה", כתבו משה באותו לשון שאמרו להודיענו שלפיכך ויקראו ישראל את שמו מן על שהיו תמהים ואומרים מן הוא כמו מה הוא. וכן "יגר שהדותא", וכמוהו הפיל "פור" הוא הגורל, לא היה צריך לכתוב אלא הפיל הגורל, הואיל ובלשון הקודש נכתבה המגילה, אלא להודיענו על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור. ואילו לא נכתב מתחילה בלשון שהיו אומרים באותה המלכות, לא היינו יודעים למה נקרא פורים עכ"ל.

ולפי סברתו הנ"ל של הרבי ר' העשיל נסתפקתי אם ההקפדה היתה על כל אופן של תרגום בתורה באיזה לשון שיהיה, כגון זה שכתב הרשב"ם על תיבת "מן" בפרשת בשלח שמקורו הוא לשון מצרית, או דילמא הקפידה היתה דוקא על תרגום בלשון "ארמית" כגון יגר שהדותא, ולא על תרגום בשאר לשונות וכעת צ"ע. ע"ע מה שכתבנו להלן בסימן מג בענין תרגום שכתבו מקרא.

ואל תתמה על פירושו הנ"ל של הרבי ר' העשיל שלמד "דארמי אובד אבי" קאי על יעקב אבינו ולא על לבן כמו באונקלוס ורש"י, דהא באבן עזרא וספורנו וחזקוני כתבו ב"כ דקאי על יעקב, וברשב"ם העלה דקאי על אברהם אבינו. ואמנם דרוב הפרשנים בהגדה ש"פ נקטו כדעת אונקלוס, לכאורה נראה כדוחק שהפסוק מייחס תואר "אבי" ללבן הרשע. ואפשר דמטעם זה נטו הראשונים הר"ל מתרגום אונקלוס ורש"י.

31
 ספורנו ב' קט"א כ"ב

ה ארמי אבד אבי. הנה אבי שהיה יעקב היה זמן מה ארמי אובד, שלא היה לו בית מושב ונכח, לא היה מוכן להעמיד גוי ראוי לרשם ארץ: